

Saša ISTENIČ KOTAR

Vzhodna Azija: ključni varnostno-politični izzivi¹

Povzetek

Vzhodna Azija leži na največji in najbolj obljudeni celini sveta, ki prevzema vse pomembnejšo vlogo v globalnih političnih, gospodarskih in varnostnih zadevah. Medtem ko je gospodarsko povezovanje v regiji v zadnjih dveh desetletjih na vrhuncu, sodelovanje na varnostnem področju še vedno močno zaostaja, kar je ob perečih regionalnih kriznih žariščih, kot so Tajvanska ožina, Severna Koreja ter Vzhodno- in Južnokitajsko morje, nadvse zaskrbljujoče. Čeravno je kitajski vzpon pospešil procese regionalizma in oblikovanje novih integracij, se med vzhodnoazijskimi državami povečuje nelagodje glede kitajskih strateških namer in ambicij. Prispevek temelji na tezi, da odsotnost zaupanja ob čedalje večji vojaški potrošnji posledično ustvarja varnostno dilemo, ta pa je zaradi geostrateškega pomena, ki ga imajo vsa omenjena območja, težko rešljiva. Brez prisotnosti ZDA v regiji ni stabilnosti, prav tako pa je ta ogrožena zaradi napetih odnosov med ZDA in Ljudsko republiko Kitajsko. Medtem ko kitajska vlada vse glasneje nasprotuje ameriški navzočnosti v regiji in ne skriva svojih ambicij po vzpostavitvi nove multilateralne varnostne strukture, ZDA dobivajo vse več somišljenikov v svoji opredelitvi Ljudske republike Kitajske kot revizionistične sile, ki ogroža obstoječi svetovni red.

Ključne besede: Vzhodna Azija, varnostno sodelovanje, ZDA, Ljudska republika Kitajsko, Južnokitajsko morje, Tajvan, svetovni red

1 Članek delno povzema in se navezuje na raziskavo, objavljeno v Razpravah FF (Istenič 2016).

Abstract – East Asia: Key Security and Political Challenges

East Asia, lying on the largest and most populous continent of the world, is taking on an increasingly important role in global political, economic and security matters. While the regional economic integration has flourished over the past two decades, cooperation in the security domain remains very modest, which is – considering the regional flashpoints, such as the Taiwan Strait, North Korea, the East and the South China Sea – a matter of great concern. Even though China's rise has accelerated the processes of regionalism and the formation of new integrations, East Asian countries remain increasingly anxious about Chinese strategic intentions and ambitions. The article argues that the absence of confidence, coupled with ever-increasing military consumption, is creating a security dilemma, which is, however, owing to the regional geostrategic importance, very difficult to solve. Without the US presence, the region would be unstable, and likewise, the strained relations between the US and China endanger regional stability, too. While the Chinese government opposes the US' presence in the region and does not hide its ambitions for setting up a new multilateral security architecture, more and more countries seem to side with the American definition of China as a revisionist power, challenging the existing world order.

Keywords: East Asia, security cooperation, USA, PR China, South China Sea, Taiwan, world order

1 Uvod

Vzhodna Azija je pravzaprav dokaj enigmatičen termin. Čeprav je ime že kar nekaj desetletij v ustaljeni uporabi med akademiki in vladnimi ustanovami, mednarodna telesa še vedno niso usklajena glede skupne definicije, ki bi opredelila regijo in njene članice. Regije so namreč predvsem politične tvorbe, ideološki in družbeni konstrukti, ki jih oblikujejo politično-ekonomski in družbeni procesi. Posledično obstaja precej različnih predstav o razmejitvi azijske regije. Gledano širše geografsko, lahko Vzhodno Azijo definiramo kot regijo, ki jo sestavljata dve subregionalni entiteti: Jugovzhodna Azija, ki zajema Brunej, Filipine, Indonezijo, Kambodžo, Laos, Malezijo, Mjanmar, Singapur, Tajsko, Vietnam in Vzhodni Timor (Timor-Leste), ter Severovzhodna Azija, ki zajema Japonsko, Južno Korejo, Ljudsko republiko Kitajsko (vključujoč posebni administrativni območji Hongkong in Macao), Mongolijo, Severno Korejo in Tajvan. Najpogosteje pa s terminom Vzhodna Azija označujemo samo območje Korejskega polotoka (Južna in Severna Koreja), Ljudske republike Kitajske, Tajvana in Japonske.

Ne glede na to, ali na regijo gledamo v širšem geografskem ali ožjem kulturno-političnem smislu, Vzhodna Azija nedvomno leži na največji in najbolj obljudeni celini sveta, ki prevzema vse pomembnejšo vlogo v globalnih

političnih, gospodarskih in varnostnih zadevah. V zadnjih dveh desetletjih so države Vzhodne Azije postale opazno bolj povezane, še posebno pri oblikovanju skupne regionalne identitete in iskanju unikatnih regionalnih vrednot, kot je konfucijanstvo, ki glede na izredno raznolikost regije še najbolj utemeljuje njeno koherentnost (Rošker 2016). Razgibana fizična pokrajina regije je nedvomno močno vplivala na njen neenakomeren razvoj ter različne stopnje razvitosti in življenjskih standardov držav. Enovitost prav tako otežujejo povsem raznolike verske tradicije, etnične in jezikovne skupine ter nasprotujoči si gospodarski in politični sistemi. Kljub temu pa raznolikost regije že od nekdaj ne hromi pomembnosti njene vloge v svetu. Pravzaprav so bile države Vzhodne Azije v večini nam poznane zgodovine azijske civilizacije daleč najbolj napredne in razvite na področjih znanosti in tehnologije, trgovanja, agrikulture in infrastrukture, medtem ko je bila večina Evrope pred 16. stoletjem v precejšnjem zaostanku. Zgodovinski viri pričajo, da je bila Vzhodna Azija produktivnejša ter da je imela v primerjavi z Zahodom mnogo več moči in vpliva v globalni ekonomiji vse do konca 18. stoletja (Frank 1998, 174). Izolacija in številne vojne so ta razvojni trend ostro zasukale.

Šele v zadnjih nekaj desetletjih je sorazmeren mir omogočil stabilen razvoj regije. Poleg tega je spodbudil izoblikovanje raznovrstnih integracijskih gospodarskih, političnih in družbenih procesov – tj. procesov regionalizma.² Ti procesi so natančneje definirali regionalne meje in okrepili občutek pripadnosti vzhodnoazijski regiji. Do še posebno intenzivnega razvoja je prišlo na področju gospodarske integracije regije; sprožila jo je, ironično, predvsem azijska finančna kriza leta 1997/98, ki je izpostavila tesno povezanost regionalnih gospodarstev in s tem tudi njihovo ranljivost. Posledično so države uvidele, da bodo veliko lažje in učinkoviteje branile svoje interese, če bodo sodelovale in delovale v bolj institucionalizirani obliki. Tako je vzhodnoazijsko regijo postopno zajel val procesov regionalizma, ki so zaradi kompleksnosti in prepletenosti povezav pridobili slikovito prispodobo z besedno zvezo »skleda špagetov« (Baldwin 2006).

Čeravno je gospodarsko povezovanje v regiji v zadnjih dveh desetletjih na vrhuncu, je sodelovanje na varnostnem področju še vedno močno okrnjeno, kar je ob perečih regionalnih kriznih žariščih, kot so Tajvanska ožina, Severna Koreja ter Vzhodno- in Južnokitajsko morje, nadvse zaskrbljujoče. V regiji ni institucije (kot je na primer zveza NATO), katere članice bi vzdrževale in razvijale lastne obrambne sile, ki bi nudile temelje kolektivni varnosti. Varnostna

2 Regionalizem lahko definiramo kot strukture, procese in dogovore, ki delujejo v smeri večje kohezije v določeni mednarodni regiji za večjo gospodarsko, politično, varnostno, družbeno-kulturno in drugo povezanost (Dent 2008, 7).

struktura regije temelji predvsem na posameznih dvostranskih varnostnih sporazumih, v katerih ključno vlogo igrajo ZDA (Ibid.).

3 Pregled varnostnega sodelovanja

Zgoraj omenjena krizna žarišča so zgolj majhen del varnostnih izzivov, ki pestijo Vzhodno Azijo. Regijo močno obremenjujejo tudi številni netradicionalni varnostni problemi, kot so čezmejni kriminal, terorizem, piratstvo, razne pandemije bolezni, naravne katastrofe itd. Širok spekter varnostnih izzivov je spodbudil nastanek precej kompleksne mreže prekrivajočih se dvo- in večstranskih varnostnih sporazumov, ki pa so v primerjavi s podobnimi zvezami, sklenjenimi v Evropi, še razmeroma šibko institucionalizirani in so bolj ali manj omejeni na reševanje netradicionalnih groženj regionalni varnosti. Hrbtenica varnostne strukture v regiji so dvostranska varnostna zaveznitva med ZDA in njihovimi ključnimi vzhodnoazijskimi zaveznicami: Japonsko (1951), Južno Korejo (1953), Tajsko (1954) in Filipini (1951). Varnostno sodelovanje med ZDA in Singapurjem ter med ZDA in Tajvanom je prav tako zelo trdno. Pri slednjem igra ključno vlogo ameriški *Akt o odnosih s Tajvanom* iz leta 1979, ki otoku zagotavlja redno dobavo obrambnega orožja za zaščito pred morebitnim kitajskim napadom. Ta, tako imenovani sistem osi in špic »*hub and spokes*«, v katerem so ZDA glavna os, njihove zaveznice pa posamezne špice, se je v zadnjih nekaj letih, ob boku kitajskega gospodarskega in vojaškega vzpona v regiji, le še bolj utrdil.

Čeprav so bili v 50. in 60. letih 20. stoletja sklenjeni številni regionalni sporazumi, ki naj bi povečali varnost in stabilnost vzhodnoazijske regije, se večinoma niso obdržali. Obrambna zveza *The South East Asia Treaty Organization* (SEATO), ustanovljena leta 1954, je veljala za nekakšen azijski NATO, vendar pa je že leta 1977 povsem razpadla. Države članice so namreč kljub skupni želji po preprečitvi širjenja komunizma imele povsem različne predstave o »skupnem sovražniku«. Po hitrem razkroju Zveze Jugovzhodne Azije (*Association of Southeast Asia, ASA*) in Azijsko-pacifiškega sveta (*Asian-Pacific Council, ASPAC*), ustanovljenih v zgodnjih 60. letih, je leta 1967 sledila uspešna ustanovitev ključne Zveze držav Jugovzhodne Azije (ASEAN).³ Zveza ASEAN je edina institucionalizirana organizacija v azijski regiji, ki je preživela hladno vojno in danes skupaj z Azijsko-pacifiškim forumom za gospodarsko sodelovanje (*Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC*) tvori najpomembnejšo

3 Članice zveze ASEAN so Brunej, Filipini, Indonezija, Kambodža, Laos, Malezija, Mjanmar, Singapur, Tajska in Vietnam.

politično-gospodarsko povezavo v azijskem prostoru.⁴ Čeravno je ASEAN sprva sledil varnostnopolitičnim ciljem, ki so bili tedaj usmerjeni k zaviranju naraščajočega komunizma v regiji, so kaj kmalu prevladali gospodarski interesi držav članic (ibid.). Temu je leta 2015 pritrdila tudi ustanovitev *Gospodarske skupnosti ASEAN (ASEAN Economic Community, AEC)*, ki naj bi po vzoru Evropske unije (EU) v regiji vzpostavila obsežno območje proste trgovine. Leta 2017 je ASEAN postal že šesto največje gospodarstvo na svetu, do leta 2030 pa naj bi dosegel četrto mesto (*Singapore Business Review* 2018).

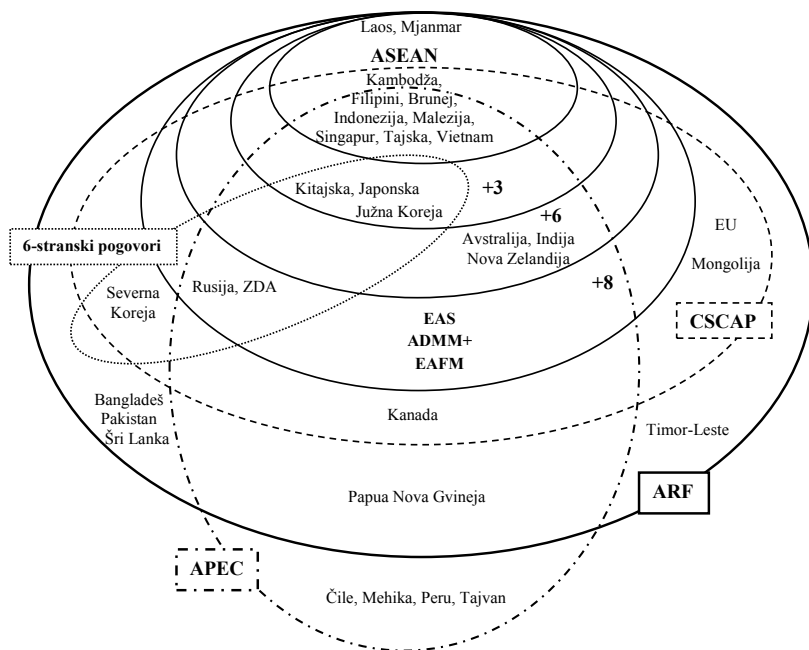
Skladno z izjemno hitro gospodarsko rastjo si ASEAN vse bolj prizadeva, da bi države članice aktivneje pristopile k reševanju perečih varnostnih vprašanj v regiji. A željam navkljub združenje ostaja zgolj forum, namenjen regionalnemu dialogu. Posledično ASEAN ni primerljiv z institucijo, kot je EU, ki lahko konkretno rešuje pereče probleme v regiji. Neformalni značaj sprejemanja odločitev, načelo nevmešavanja in diskretnost so botrovali njegovemu vzdeku za kodeks obnašanja, ki se glasi »*ASEAN Way*«. Kodeks članicam omogoča nekakšen politični dialog za kulisami in preprečuje izpostavljenost javnim medijem, ki mnogokrat botruje izgubi ugleda državnih voditeljev, kar je v azijskih kulturah še posebej občutljivo. Ta neformalni značaj pa pogosto vodi k številnim neobvezujočim kompromisom oziroma »praznim« besedam držav članic (ibid.). Tako, na primer, kljub temu, da gre pri srečanjih obrambnih ministrov združenja ASEAN (ADMM in ADMM+)⁵ ter zborovanjih v okviru varnostnega regionalnega foruma ARF (*ASEAN Regional Forum*)⁶ za zelo pomemben varnostni dialog, ta ne nudijo osnovne kolektivne varnosti in ostajajo zgolj »dialog« (ibid.). To se v regiji najjasneje kaže pri obravnavanju vprašanj spornih ozemelj, kot je Južnokitajsko morje. Ogromen problem voditeljem držav povzroča že oblikovanje skupne izjave, ki bi vsem ustrezala, »slon v prostoru« pa je Ljudska republika Kitajska (*The Straits Times* 2015, Lendon in Murray 2018). Tako se je leta 2016 filipinska vlada za pomoč pri reševanju ozemeljskih sporov v Južnokitajskem morju raje kot na ASEAN obrnila

4 APEC je bil ustanovljen leta 1989 in ima 21 članic: Avstralija, Brunej, Čile, Filipini, Hongkong, Indonezija, Japonska, Južna Koreja, Kanada, Ljudska republika Kitajska, Malezija, Mehika, Nova Zelandija, Papua Nova Gvineja, Peru, Rusija, Singapur, Tajska, Tajvan, Vietnam in ZDA.

5 Srečanja obrambnih ministrov (ASEAN Defence Ministers Meeting, ADMM) so se začela leta 2006. Gre za najvišji obrambni mehanizem v okviru ASEAN in poleg članic ASEAN vključuje ZDA, LRK, Rusijo, Japonsko, Indijo, Južno Korejo, Avstralijo in Novo Zelandijo. Program si je leta 2010 z mehanizmom ADMM+ zadal dodatne cilje na področju pomorske varnosti, boja proti terorizmu, odzivanja na naravne nesreče, mirovnih operacij in vojaške medicine (ADMM, 2015).

6 Regionalni forum ASEAN, ARF, je bil ustanovljen leta 1994 in velja za prvi uradni multilateralni forum v azijsko-pacifiški regiji za posvetovanja o varnostnih vprašanjih (ARF, 2015).

na Meddržavno sodišče v Haagu. Podobno vprašanj, povezanih s Tajvanom, zaradi nasprotovanja kitajske vlade ni mogoče vključiti v noben temeljni varnostni dialog zveze ASEAN.

Graf 1: Prepletenost regionalnih formacij v Vzhodni Aziji (vir: avtorica).

Čeravno vzhodnoazijske države v kitajskem vzponu vidijo predvsem gospodarsko priložnost in si prizadevajo za tesnejše stike z Ljudsko republiko Kitajsko, so obenem močno zaskrbljene zaradi kitajskih strateških namer in ambicij. Dejstvo namreč je, da taktične poteze, ki jih vlada v Pekingu izbira pri soočanju z ozemeljskimi spori, dopuščajo uporabo vojaške sile, pa naj bo to v Južnokitajskem morju ali Tajvanski ožini. Odsotnost medsebojnega zaupanja ob vse večji vojaški potrošnji pa, razumljivo, ustvarja varnostno dilemo,⁷ zaradi česar je prisotnost ZDA v regiji še toliko bolj zaželena. Čeravno sta gospodarsko povezovanje in posledična soodvisnost držav razmeroma

7 Tako imenovana »varnostna dilema« (*security dilemma*) v mednarodnih odnosih izhaja iz koncepta, da tekmovanje za varnost med državami vodi do stanja, ko prizadevanja ene države za doseganje njene absolutne varnosti pri drugih državah sprožijo občutek absolutne ogroženosti. Zaradi povezovanja varnosti države s kopičenjem moči in oboroževanjem pa posledično prihaja do začaranega kroga (Hertz 1950).

učinkovit mehanizem za vzpostavljanje zaupanja in preprečevanje konfliktov, ta kljub temu ne more delovati kot dovolj močno »orožje«, ki bi državam jamčilo varnost.

4 Vloga Ljudske republike Kitajske

Kitajski gospodarski vzpon je predvidljivo še dodatno pospešil procese regionalizma ter oblikovanje novih ekonomskih integracij v Vzhodni Aziji. Vse države v regiji si želijo sodelovati v priložnostih, ki jih nudi gigantsko kitajsko tržišče. Ljudska republika Kitajska je tako že največja gospodarska partnerica večine držav Vzhodne Azije in skupnosti ASEAN kot celote (CGTN 2018). Ekonomski dejavniki so ključno gonilo procesov regionalizma, kar je razvidno predvsem iz novih pobud na področju obširnih trgovinskih sporazumov o prosti trgovini, kot sta transatlantsko (CPTPP)⁸ in regionalno gospodarsko partnerstvo (RCEP).⁹ Največ pozornosti je usmerjene v pobude Ljudske republike Kitajske, saj bi lahko spremenile ravnotežje globalnega gospodarstva in močno povečale kitajski vpliv. V ospredju sta predvsem dve njeni pobudi: več tisoč milijard dolarjev vreden projekt nove svilne poti »pas in pot«,¹⁰ katerega cilj je zagotoviti večjo povezljivost med Azijo in Evropo ter vzpostaviti Azijsko infrastrukturno in investicijsko banko (AIIB); ta utegne postati resna konkurenca Svetovni banki, ki deluje pod taktirko ZDA.

Ti obsežni projekti so, razumljivo, povzročili precejšnje nelagodje med obstoječimi globalnimi velesilami, še posebno ZDA. Z novo ameriško administracijo na čelu s predsednikom Donaldom Trumpom se je posledično oblikovala eksplicitna ameriška naracija o Ljudski republiki Kitajski kot največji strateški tekmici in revizionistični sili,¹¹ ki ogroža ameriške interese. Z ekspanzijo svojega državno vodenega modela kapitalizma naj bi Peking rušil geopolitični

8 To je megaregionalni prostotrgovinski sporazum z namenom povečanja trgovine in investicij, ki ga je ZDA spodbudila leta 2005, a je leta 2017 iz pogajanj izstopila. Trenutno se za obnovljeno partnerstvo pogaja 11 držav azijsko-pacifiške regije.

9 Prostotrgovinski sporazum med članicami ASEAN in šestimi partnerji, s katerimi ima ASEAN že sklenjen prostotrgovinski sporazum: Avstralija, Indija, Japonska, Ljudska republika Kitajska, Nova Zelandija in Južna Koreja. Pogajanja so se začela novembra 2012 na pobudo Ljudske republike Kitajske.

10 Kitajska ambiciozna globalna pobuda »enega pasu in ene poti« (一帶一路 *yi dai yi lu*, Belt and Road Initiative – BRI), ki jo je Xi Jinping javnosti prvič predstavil leta 2013, zajema kopensko in pomorsko povezljivost s strategijo razvoja obsežnih infrastrukturnih projektov in novih prometnih povezav. Predstavlja ključno komponento kitajskega gospodarstva, diplomacije in vojaške strategije ter sistematično krepi kitajski vpliv v svetu.

11 Izraz »revizionistična« tu označuje silo, ki skuša zamenjati obstoječa razmerja moči.

red, izoblikovan po hladni vojni, ter skušal izoblikovati svet, ki bi bil povsem nekompatibilen z vrednotami in interesi ZDA. Tako je v poročilu o ameriški nacionalni varnostni strategiji (NSS), objavljenem konec leta 2017, Ljudska republika Kitajska jasno opredeljena kot ena izmed glavnih groženj in sovražnic ZDA, čemur so pritrčili tudi vsi predlagani ukrepi Pentagona (The White House 2017 in U.S. Department of Defense 2018b).

Kot odgovor kitajska vlada vse glasneje nasprotuje ameriški prisotnosti v Aziji ter ne skriva ambicij po uveljavitvi države kot regionalne in globalne velesile ter vzpostavitvi nove multilateralne varnostne strukture, kar je razvidno iz zadnjega poročila partijskega kongresa (Xi 2017). Za partijski režim v Pekingu je oslabitev ameriških varnostnih vezi v regiji vitalnega pomena. Zanj idealen sinocentrični regionalni red bi ameriške demokratične zaveznice podredil Ljudski republiki Kitajski, ZDA pa znatno omejil trgovinski, fizični in morda tudi virtualni dostop do najbolj dinamične regije sveta ter obenem utrdil skupino držav, ki bi dosledno podpirale politiko pekinškega vrha. Številni analitiki kitajske poteze primerjajo s strategijo, ki so jo ZDA izvajale po drugi svetovni vojni. Takrat so namreč prevzele vodilno vlogo pri upravljanju svetovnega kapitalističnega gospodarstva in na svojo stran uspešno pridobile najrazvitejše države sveta (Overholt 2015, 2). Zdi se, da nastaja arhitektura, precej podobna ameriškemu sistemu osi in špic, le da vezi, ki jih z azijskimi partnericami sklepa Ljudska republika Kitajska, temeljijo predvsem na gospodarskem sodelovanju in netradicionalnih varnostnih tematikah (Lee 2015).

Zaradi odsotnosti zaupanja so velike kitajske naložbe v sklopu nove svilne poti razmeroma hitro postale predmet burnih razprav vlad na vseh celinah sveta. Ne le, da se države bojijo, da bi te naložbe močno vplivale na njihove kritične infrastrukture in morebiti ogrozile nacionalno varnost, zaskrbljene so tudi zaradi posrednih vplivov. Privlačne kitajske naložbe namreč delujejo kot nevidne sile, ki v ozadju usmerjajo opredelitve posameznih držav glede vprašanj, ki so za Peking ključnega pomena; to so npr. vprašanja glede spornih ozemelj ali človekovih pravic. Tako sta leta 2016 Madžarska in Grčija, denimo, preprečili soglasen dogovor EU o sporih Kitajske v Južnokitajskem morju, leta 2017 pa je Grčija celo blokirala EU pri obsodbi zlorabe človekovih pravic v Ljudski republiki Kitajski (*MERICCS Report* 2018, 16). Želja po kapitalu vse pogosteje vodi v nepremišljeno samocenzuro kitajskih partneric, pa naj bo to na gospodarskem, političnem ali akademskem področju. Številni gospodarstveniki, politiki in akademiki vse bolj kritično sprejemajo kitajsko retoriko, in to kljub njenemu križanju z nacionalnimi interesi lastnih držav. Številni svetovni mediji zaradi krčenja finančnih virov odprtih rok sprejemajo kitajsko propagando, saj jim prinaša zagotovljen dobiček (*MERICCS Report*

2018, 20–27). Podobno se številni založniki bojijo natisniti knjige, ki so preveč kritične do kitajskih oblasti, saj prodaje svojih knjig ne želijo izključiti iz ogromnega in dobičkonosnega kitajskega tržišča.¹² Številni kitajski prevzemi podjetij v strateških panogah in krepitev kitajskega vpliva so občutno povečali zaskrbljenost vlad številnih držav. ZDA, Kanada, Avstralija, Nova Zelandija, Japonska in EU so tako že pripravile posebne mehanizme za preverjanje »tujih« naložb (Edwards 2018).

Več kot očitno je, da je Ljudska republika Kitajska postala samozavestnejša in odločnejša, saj želi pridobiti več glasu, moči in vpliva v globalnem svetu. Želi sedeti na vrhu ter biti odgovorna in spoštovana članica mednarodne skupnosti. Ima zelo ambiciozne dolgoročne geopolitične načrte, njen vzpon pa postopoma že prispeva k preoblikovanju mednarodnega reda. Vidno prevzema vse vplivnejšo vlogo v globalnem vladanju, tako v vrhu G20 kot v multilateralnih razvojnih bankah in že omenjenih regionalnih zvezah. Vprašanje, ki ostaja odprto, pa je, kakšen svetovni red si kitajska vlada pravzaprav želi. Nedvomno bi regionalna prevlada Ljudski republiki Kitajski nudila varno oporišče, iz katerega bi lažje projicirala moč proti zahodni hemisferi. Vlada v Pekingu je že dolgo nezadovoljna z obstoječim statusom quo v Vzhodni Aziji, še posebno v pomorskem območju vzhodno in južno od njene obale. Njen ključni cilj je uveljaviti prevlado nad vsemi vodami, površinami in viri v Južnokitajskem morju ter nad velikim delom Vzhodnokitajskega morja. Želi si tudi prevzeti oblast nad Tajvanom, v katerem Peking vidi nevaren zgled uspešno vzpostavljene demokracije v etnično kitajski družbi in posledično znatno ideološko grožnjo. Številne nedavne analize potrjujejo, da sta Južnokitajsko morje in Tajvan med glavnimi potencialnimi žarišči, kjer bi že danes lahko prišlo do oboroženega spopada (Zheng 2018).

5 Kitajske želje po prevladi nad Južnokitajskim morjem

Južnokitajsko morje se razteza od Singapurja do Malaške ožine na jugozahodu in Tajvanske ožine na severovzhodu. Obdajajo ga Ljudska republika Kitajska, Tajvan, Vietnam, Filipini, Malezija, Brunej in Indonezija. Je ena najpomembnejših svetovnih trgovskih poti, saj skozi njegove mednarodne vode poteka več kot 70 odstotkov vseh ladijskih prevozov na svetu. Ima odlične geološke razmere, potrebne za nastanek ogljikovodikov, še posebno nafte in zemeljskega plina (EIA 2013). Zato to območje igra zelo pomembno strateško in politično vlogo v azijsko-pacifiški regiji, ozemeljske zahteve in spori zaradi

12 Pred kitajskim pritiskom sta klonili celo največji svetovni akademski založbi, ki sta cenzurirali več kot 1000 člankov na svojih spletnih portalih (Hernández 2017).

pristojnosti nad morskimi območji pa povzročajo nenehne konflikte. Največ napetosti povzroča Ljudska republika Kitajska, ki si prilašča kar 90 % voda ter z gradnjo objektov in umetnih otokov posega v posebna ekonomska območja drugih držav.¹³ Pospešeno razvija svojo mornarico in povečuje vojaški arzenal v bližini spornih otočij.

Julija 2016 je vlada v Pekingu hladnokrvno zavrnila odločitev arbitražnega sodišča v Haagu, ki navaja, da ni nobenih dokazov, da je Ljudska republika Kitajska v preteklosti izvajala izključni nadzor nad vodami in viri v Južnokitajskem morju (Ministry of Foreign Affairs of the PRC 2016). S tem je arbitražno sodišče dejansko odločilo, da Ljudska republika Kitajska nima pravnih temeljev, da bi lahko zahtevala zgodovinske pravice do otokov v Južnokitajskem morju. Ljudska republika Kitajska namreč svojo suverenost nad skoraj celotno površino Južnokitajskega morja utemeljuje na osnovi pojmovanja svoje zgodovinske pravice, ki jo precej dominantno vsiljuje vsem sosedam, s katerimi je v ozemeljskem sporu. S potuhnjeno okupacijo morja, ki ga ima za »svoje jezero«, je praktično že ustvarila nov status quo. Z izdatno militarizacijo območja je Južnokitajsko morje dejansko postalo nevarno območje, in to kljub leta 2017 sprejetemu kodeksu obnašanja med Ljudsko republiko Kitajsko in državami zveze ASEAN. Vlada v Pekingu sodbe mednarodnega sodišča ne sprejema in ne priznava ter na spornih otokih še naprej gradi objekte in nemoteno namešča protiladijske manevrirne izstrelke, pa tudi izstrelke zemlja–zrak. Tako znatno povečuje možnost konflikta (Davis 2018). Ameriški obrambni minister James Mattis je bil nedavno zelo jasen, ko je kitajsko obnašanje primerjal z »bolj mišičasto inačico dinastije Ming« (U.S. Department of Defense 2018c). Kitajska je namreč v času dinastije Ming, tj. med 14. in 17. stoletjem, vstopanje manjših sosed na svoj trg pogojevala z ozemeljskimi in gospodarskimi koncesijami. Da bi preprečile širjenje kitajskega vpliva v Južnokitajskem morju, ZDA pospešeno nadgrajujejo svojo strategijo za svobodno in odprto indijsko-pacifiško območje ter se povezujejo z Japonsko, Indijo, Avstralijo in drugimi podobno mislečimi državami (AFP 2018).

Južnokitajsko morje je postalo prizorišče, kjer je bitka med dvema velesilama, Ljudsko republiko Kitajsko in ZDA, najbolj očitna. Medtem ko Peking javno zatrjuje, da mu Washington ne more prekrizati načrtov, ta državam v regiji zagotavlja, da je še vedno glavni igravec (Ghosh 2018). Za Tajvan je podpora ZDA zagotovo vitalnega pomena, saj bi brez nje najverjetneje že izgubil

13 Ameriško ministrstvo za obrambo navaja, da je do junija 2015 Ljudska republika Kitajska izsušila že več kot 2900 arov (1174 hektarjev) ozemlja Južnokitajskega morja s kopičenjem peska na čereh otočja Spratly (*Nansha qundao* 南沙群島). Za podrobnejše informacije glej U.S. Department of Defense 2015, 16.

trenutno avtonomijo, medtem ko je za ZDA Tajvan s svojo geostrateško lego ključen igralec pri ohranjanju svobodne in odprte indijsko-pacifiške regije. Podobno kot Južnokitajsko morje je tudi Tajvanska ožina izjemno pomembna mednarodna plovna pot, ki je močno vpeta v tokove globalne trgovine.

6 Kitajske želje po prevladi nad Tajvanom

Medtem ko so kitajska agresivna dejanja v Južnokitajskem morju skrb vzbujajoča, so nenehne provokacije Pekinga nasproti Tajvanu še precej bolj zlovesče. Povsem jasno namreč je, da cilj komunistične partije ni ohranjanje trenutnega stanja, temveč prisilna združitve Tajvana z Ljudsko republiko Kitajsko, pa četudi bi za to tvegala krvavo vojno. Nadaljnje ohranjanje statusa Tajvana kot *de facto* neodvisne in konsolidirane demokratične države je za Peking ena največjih ovir na poti k uresničitvi kitajskih dolgoročnih strateških načrtov. Zato je vlada v Pekingu že večkrat jasno nakazala, da je pripravljena ogroziti stabilnost v Tajvanski ožini. Grožnje Pekinga so stalnica že vse od leta 1949. Ne le, da ima kitajska vojska v Tajvan usmerjenih okrog 1500 raketnih konic in več kot 1000 naprednih letal, morebitna uporaba vojaške sile proti Tajvanu je celo uzakonjena.¹⁴ Vse pogosteje se omenja skrajni časovni rok združitve do leta 2049, ko bo Ljudska republika Kitajska slavila stoti rojstni dan. Izjave kitajskih voditeljev postajajo vse bolj neizprosne. Oktobra 2017 je predsednik Xi Jinping v nagovoru ob osrednjem partijskem kongresu zagrozil: »Nikoli, nikdar in v nobeni obliki ne bomo nikomur dovolili, da kateri koli del kitajskega ozemlja loči od Ljudske republike Kitajske« (*Xinhua* 2017a). Ob začetku svojega drugega predsedniškega mandata marca 2018 je bil v nagovoru še za odtonek ostrejši: »Niti en centimeter ozemlja naše domovine nam ne sme biti odtujen. Vsa dejanja in zvijače za ločitev države so obsojena na propad ter jih bodo obsodili ljudje in kaznovala zgodovina.« Posvaril je še, da je Ljudska republika Kitajska pripravljena na »krvavo bitko«, da bo znova zavzela mesto v svetu, ki ji pripada (*Xinhua* 2018). Januarja 2019 pa je imel Xi doslej najostrejši nagovor, v katerem je dejal, da je združitve Tajvana z Ljudsko republiko Kitajsko neizbežna in da mora biti izvedena še v času sedanje generacije kitajskih voditeljev. Ponovno je posvaril, da je Peking pripravljen tudi na vojaško intervencijo, če bo potrebna. Mednarodno skupnost je opozoril, da Ljudska republika Kitajska

14 Osmi člen Protiodcepitvenega zakona navaja: »V primeru, da bodo dejavnosti tajvanskih separatističnih sil pripeljale do odcepitve Tajvana od Kitajske, v primeru aktivnosti, ki bi lahko vodile k odcepitvi Tajvana od Kitajske, in v primeru, da možnost miroljubne združitve ne bi bila več izvedljiva, se bo država poslužila nemiroljubnih sredstev in drugih potrebnih ukrepov, da bi obvarovala suverenost in teritorialno integriteto Kitajske.«

ne bo tolerirala »zunanjega vmešavanja«, s čimer je nedvomno cilj predvsem na ZDA (*Xinhua* 2019).

Povsem jasno je, da ta izjemno močan nacionalistični naboj ne kitajskemu režimu ne eliti ne ljudstvu ne bo dopustil, da bi v bližnji prihodnosti privolili v tajvansko suverenost. Poleg tega se vrh v Pekingu dobro zaveda, da bi mu združitev z razvitim otokom prinesla bogate gospodarske in vojaške dobrine ter strateško gledano povečala kitajsko moč. Vse to pojasnjuje nemomajno željo Pekinga po zavezitvi tajvanske trenutne *de facto* neodvisnosti. Nadaljnji kitajski vzpon bo zagotovo imel zelo velik in predvsem negativen vpliv na Tajvan. V zadnjem desetletju se je ravnovesje vojaške moči v Tajvanski ožini občutno prevesilo na stran Ljudske republike Kitajske (U.S. Department of Defense 2018a). Hitra modernizacija kitajske vojske je bistveno spremenila tajvanske varnostne možnosti. Poleg tega draga in izčrpavajoča vojna z mogočno kitajsko vojsko v odročni Tajvanski ožini zelo verjetno ne bo v interesu ameriške vojske, ki je najpomembnejša tajvanska varnostna zaveznica. To potrjujejo pretekle burne debate o tem, ali ne bi bilo za ZDA mnogo koristnejše, če bi se Tajvanu čim prej odrekle (Bernkopf Tucker in Glaser 2011). Vendar pa trenutne varnostnopolitične smernice Washingtona dokazujejo, da se velika večina ameriških analitikov strinja, da je Tajvan še kako pomemben člen ameriške varnostne strategije. Številni analitiki tudi menijo, da kitajska vojska še ni zmožna povsem uspešno izvesti amfibijskega napada na Tajvan oziroma zoperstaviti se resni blokadi (Beckley 2017). In četudi Washington v vojno ne bi bil pripravljen poseči neposredno, ima moč, s katero bi lahko prekrižal načrte kitajski vojski. ZDA imajo nedvomno zelo močno motivacijo, da okrepijo vlogo Tajvana v svoji protikitajski koaliciji, in nikakor ne želijo, da bi Ljudska republika Kitajska zasedla otok, ki igra tako pomembno strateško vlogo v Pacifiku, tj. na območju, kjer potekajo najpomembnejše zračne in pomorske poti.

Tajvan bo tako skupaj z ZDA predvsem skušal odvrniti Peking od domneve, da bi kitajska vojska lahko osvojila Tajvan brez krvavega boja, izdatnih stroškov in večjih zapletov. Zagotovo bo naredil vse, kar je v njegovi moči, da se ohрани trenutni politični status quo. Dejstvo je, da bi tudi ob uspešno izvedeni kitajski vojaški intervenciji sledili dolgotrajni upori tajvanskega ljudstva, ki bi bili zelo izčrpavajoči. Tako zaenkrat v očeh Pekinga napad na Tajvan ni racionalna možnost. Nedvomno bi bila za Peking najbolj zaželena zmaga brez vojne, s postopno in miroljubno aneksijo. A vendar vse do sedaj izvedene kitajske večletne strategije političnega, gospodarskega in psihološkega pritiska še niso obrodile zelenih sadov. Kljub temu, da Peking vse bolj obrezuje tajvanske peruti v mednarodnem prostoru in poskuša otok marginalizirati z

vsiljevanjem kalupa ene Kitajske, prebivalci Tajvana svetu vse bolj odločno sporočajo, da ne želijo biti del današnje avtoritarne Ljudske republike Kitajske.¹⁵ S tem pa se vrzel med levim in desnim bregom ožine še bolj povečuje, vsakršna možnost miroljubne združitve pa se vse bolj oddaljuje.

7 Zaključek

V prispevku so orisani različni varnostnopolitični izzivi, s katerimi se srečuje vzhodnoazijska regija. Med njimi po kompleksnosti in potencialnem (uničujočem) vplivu na regijo izstopata Tajvan in Južnokitajsko morje, saj sta v središču pozornosti bitke za ravnotežje moči dveh velesil, ZDA in Ljudske republike Kitajske, ki sta se znašli na zelo nevarnih razpotjih. Obe sta prepričani, da želi ena škodovati drugi. Zato si pod noge zavzeto mečeta polena, da bi druga drugo prehiteli pri doseganju lastnih nacionalnih strateških ciljev. Gospodarski in politični vzpon je pri kitajski vladi vidno obudil tendence po ekspanziji, vzpostavitvi regionalne prevlade ter uveljavljanju nacionalnih interesov na globalni ravni. Posledično je prišla v navzkrižje z obstoječim svetovnim redom, z vzpostavljenim sistemom pravil in vrednot, ki ga obravnava kot oviro na poti doseganja svojih ciljev. Kljub nenehnim prisegam kitajskih voditeljev, da je »Ljudska republika Kitajska svetu obljubila, da ne bo stremela k hegemonizmu in da ne bo naredila nobene poteze v smeri ekspanzije«, njihove poteze neredko vzbujajo utemeljene skrbi (*Xinhua* 2017b). Te so največje na ozemelsko spornih območjih, kjer so kitajske težnje po prevladi več kot očitne. To pa je velik izziv za ZDA, saj je vojaška prevlada nad zahodnim Pacifikom eden njihovih temeljnih nacionalnih interesov. Posledično Ljudsko republiko Kitajsko javno označujejo za »revizionistično silo«, ki uporablja tehnologijo, propagando in prisilo za preoblikovanje sveta v nasprotju z ameriškimi interesi in vrednotami (U.S. Department of Defense 2018b). Zaradi eskalacije geopolitične tekme z ZDA si Ljudska republika Kitajska v mednarodni skupnosti skuša zagotoviti čim bolj trdna prijateljstva. Njeno najpomembnejše orodje za krepitev vezi pa je nedvomno gospodarska diplomacija.

Opazovalci lahko le upamo, da se Washington in Peking ne ujameta v začaran krog, ki bi ušel izpod nadzora. Čeprav se večina vzhodnoazijskih držav ne želi javno izreči o svoji pripadnosti tej ali oni strani, bo v primeru neposrednega strateškega konflikta med ZDA in Ljudsko republiko Kitajsko večje podpore najverjetneje deležna ameriška stran (Pei 2018). Dejstvo pa je, da se bo, če bo kitajska gospodarska rast še naprej razmeroma visoka in če države ne

15 Samo 3 odstotki Tajvancev si želijo takojšnjo združitve z Ljudsko republiko Kitajsko (Election Study Center 2018).

bodo pestile resnejše notranjepolitične težave, na regijskem geopolitičnem parketu zarisala povsem sveža varnostna shema. V svetu nasploh pa se bodo morda zarisale povsem sprebrnjene predstave o avtoritarizmu in modelu razvoja brez političnih reform. Kaj bi temu sledilo, lahko le ugibamo, smer, ki jo ubira trenutni pekinški vrh, pa je skrb vzbujajoča.

Literatura in viri

- ADMM. 2015. Dostop 17. 8. 2015. <https://admm.asean.org/>.
- AFP, Agence France Presse. 2018. »Countering China, the US, Japan and India push for open navigation in Asia.« 1. december 2018. Dostop 11. 12. 2018. <https://www.france24.com/en/20181201-countering-china-us-japan-india-push-open-asia>.
- ARF. 2015. Dostop 17. 8. 2015. <http://aseanregionalforum.asean.org/>.
- Baldwin, Richard E. 2006. »Managing the Noodle Bowl: The Fragility of East Asian Regionalism.« CEPR Discussion Paper No. 5561. Dostop 17. 8. 2015. <http://ssrn.com/abstract=912265>.
- Beckley, Michael. 2017. »The Emerging Military Balance in East Asia.« *International Security* 42/2. 78–119. doi: 10.1162/ISEC_a_00294 .
- Bernkopf Tucker, Nancy in Bonnie Glaser. 2011. »Should the United States Abandon Taiwan?« *The Washington Quarterly* 34/4: 23–37. doi: 10.1080/0163660X.2011.609128 .
- CGTN, China Global Television Network. 2018. »China-ASEAN in numbers: Trade ties.« 11. september 2018. Dostop 11. 12. 2018. https://news.cgtn.com/news/3d3d414e3145544d7a457a6333566d54/share_p.html.
- Davis, Malcolm. 2018. »China's strategic strait in the South China Sea.« *The Strategist ASPI*, 21. maj 2018. Dostop 11. 12. 2018. <https://www.aspi-strategist.org.au/chinas-strategic-strait-in-the-south-china-sea-part-1/>.
- Dent, Christopher M. ur. 2008. *China, Japan and Regional Leadership in East Asia*. Cheltenham, UK & Northampton, ZDA: Edward Elgar.
- Edwards, Christian. 2018. »Trump's pushback against China is catching on globally as European negotiator declares an end to the region's 'naivety'.« *Business Insider US*, 24. november 2018. Dostop 11. 12. 2018. <https://www.businessinsider.sg/china-pushback-goes-global-european-union-trump-administration-2018-11/>.
- EIA, U.S. Energy Information Administration. 2013. »South China Sea.« Dostop 11. 12. 2018. <https://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.php?RegionTopicID=SCS>.

- Election Study Center. 2018. »Taiwan Independence vs. Unification with the Mainland Trend Distribution in Taiwan (1992/06~2018/06).« 2. avgust 2018. National Chengchi University, Tajvan. Dostop 11. 12. 2018. <https://esc.nccu.edu.tw/course/news.php?Sn=167>.
- Frank, A. G. 1998. *ReOrient: Global Economy in the Asian Age*, Berkeley: University of California Press.
- Ghosh, Nirmal. 2018. »Asia Reassurance Initiative Act passed by US Senate will beef up engagement across Indo-Pacific.« *The Straits Times*. Dostop 20. 12. 2018. <https://www.straitstimes.com/world/united-states/news-analysis-asia-reassurance-initiative-act-passed-by-us-senate-will-beef-up>.
- Hernández, Javier C. 2017. »Leading Western Publisher Bows to Chinese Censorship.« *New York Times*, 1. november 2017. Dostop 11. 12. 2018. <https://www.nytimes.com/2017/11/01/world/asia/china-springer-nature-censorship.html>.
- Herz, John H. 1950. »Idealist Internationalism and the Security Dilemma.« *World Politics* 2/2: 157–80. doi: 10.2307/2009187 .
- Lee, Jaehyon. 2015. »China Is Recreating the American 'Hub-and-Spoke' System in Asia.« *The Diplomat*, 11. september 2015. Dostop 11. 12. 2018. <http://thediplomat.com/2015/09/china-is-recreating-the-american-hub-and-spoke-system-in-asia/>.
- Lendon, Brad in Kelly Murray. 2018. »APEC summit wraps with no joint statement amid US-China discord.« *CNN*, 19. november 2018. Dostop 11. 12. 2018. <https://edition.cnn.com/2018/11/18/world/apec-summit-us-china-tensions-no-communique/index.html>.
- MERICCS Report. 2018. »Authoritarian Advance: Responding to China's Growing Political Influence in Europe.« februar 2018. Dostop 11. 12. 2018. https://www.merics.org/sites/default/files/2018-02/GPPi_MERICCS_Authoritarian_Advance_2018_1.pdf.
- Ministrstvo za zunanje zadeve LRK. 2016. *Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China on the Award of 12 July 2016 of the Arbitral Tribunal in the South China Sea Arbitration Established at the Request of the Republic of the Philippines*, 12. julij 2016. Dostop 11. 12. 2018. https://www.fmprc.gov.cn/nanghai/eng/snhwtlcwj_1/t1379492.htm.
- Overholt, W. H. 2015. »One belt, one road, on pivot.« *Global Asia*. Dostop 11. 12. 2018. <http://www.theoverholtgroup.com/media/Article-Southeast-Asia/One-Belt-One-Road-One-Pivot-Global-Asia-Corrected-Oct2015.pdf>.
- Pei, Minxin. 2018. »The Limits of China's Charm Offensive.« 19. november 2018. *ProjectSyndicate*. Dostop 11. 12. 2018. <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-charm-offensive-conflict-us-by-minxin-pei-2018-11>.

- Rošker, Jana S., ur. 2016: *Krepost kot temelj dobrega sosedstva: konfucijanstvo v sodobni Vzhodni Aziji* (Zbirka Studia humanitatis Asiatica, ISSN 2463-8900). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Singapore Business Review*. 2018. »ASEAN to become world's fourth largest economy by 2030: Singapore PM Lee.« 30. avgust 2018. Dostop 11. 12. 2018. <https://sbr.com.sg/economy/asia/asean-become-worlds-fourth-largest-economy-2030-singapore-pm-lee>.
- Teoh, Shannon. 2015. »Asean scrambles to put out joint statement on sea row.« *The Straits Times*, 7. avgust 2015. Dostop 11. 12. 2018. <http://www.straitstimes.com/asia/se-asia/asean-scrambles-to-put-out-joint-statement-on-sea-row>.
- The White House. 2017. *National Security Strategy of the USA*. Dostop 11. 12. 2018. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
- U.S. Department of Defense. 2018a. *Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the PRC 2018*. Dostop 11. 12. 2018. <https://media.defense.gov/2018/aug/16/2001955282/-1/-1/1/2018-china-military-power-report.pdf>.
- _____. 2018b. *National Defense Strategy of the USA*. Dostop 11. 12. 2018. <https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>.
- _____. 2018c. »Remarks By Secretary Mattis at the U.S. Naval War College Commencement, Newport, Rhode Island.« 15. junij 2018. Dostop 11. 12. 2018. <https://dod.defense.gov/News/Transcripts/Transcript-View/Article/1551954/remarks-by-secretary-mattis-at-the-us-naval-war-college-commencement-newport-rh/>.
- _____. 2015. *The Asia-Pacific Maritime Security Strategy*. Dostop 26. 8. 2015. http://www.defense.gov/portals/1/documents/pubs/ndaa%20a-p_maritime_security_strategy-08142015-1300-finalformat.pdf.
- Xinhua*. 2017a. »China never seeks hegemony, expansion: Xi.« *Xinhua*, 18. oktober 2018. Dostop 11. 12. 2018. http://www.xinhuanet.com/english/2017-10/18/c_136688622.htm.
- _____. 2017b. Xi Jinpingovo poročilo na 19. nacionalnem kongresu Kitajske komunistične partije leta 2017: »Secure a decisive victory in building a moderately prosperous society in all respects and strive for the great success of socialism with Chinese characteristics for a new era.« *Xinhua*, 18. oktober 2017. Dostop 11. 12. 2018. http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm.

- _____. 2018. »Actions and tricks to split China doomed to fail: Xi.« *Xinhua*, 20. marec 2018. Dostop 11. 12. 2018. http://www.xinhuanet.com/english/2018-03/20/c_137052405.htm.
- _____. 2019. »Highlights of Xi's speech at gathering marking 40th anniversary of Message to Compatriots in Taiwan.« *Xinhua*, 2. januar 2019. Dostop 3. 1. 2019. http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/02/c_137715300.htm.
- Zheng, Sarah. 2018. »South China Sea and Taiwan among flashpoints for armed conflict in 2019, survey warns US policymakers.« *South China Morning Post*, 19. december 2018. Dostop 20. 12. 2018. <https://beta.scmp.com/news/china/diplomacy/article/2178615/south-china-sea-and-taiwan-among-flashpoints-armed-conflict>.